Cătălina IUCAL

STUDIU COMPARATIV AL TRADUCERII „MIORIȚEI” ÎN LIMBILE ENGLEZĂ, FRANCEZĂ ŞI SPANIOLĂ

Ca obiect de studiu al lingvisticii, limba reprezintă un sistem menit să organizeze și să ordoneze fenomenele redate de gândire și vorbire, pentru a putea fi înțelese de către toți indivizii. Ea nu există însă numai ca formă de comunicare, ci și ca formă de cultură. Studierea unei limbi presupune nu numai învățarea mecanică a cuvintelor și a gramaticii acesteia, dar și însușirea psihologiei poporului ce o vorbește, înțelegerea firii lui. O mare atenție e necesară, în special, în procesul traducerii unui text. Inițial nu se punea problema traducerii, deoarece se considera că limba e un simplu inventar de cuvinte, care beneficiază de corespondente adecvate în alte idiomuri.

Savanta Magda Jeanrenaud precizează: „nu e suficient ca traducerea să reprezinte traversarea unui spațiu, trecerea unui mesaj dintr-o limbă în alta; mai trebuie ca ea să construiască, până în cel mai intim dintre mecanismele sale, un spațiu primitor, unde identitatea și alteritatea să se îmbine, sfidând și, în același timp, recunoscând barierele limbajului, precum și frontierele identitare” [1, p. 176]. În caz contrar, traducătorul riscă să denatureze trăsăturile și specificul național al creației.

Constantin Stere e de părere că, în definitiv, „nu se poate traduce într-o limbă străină tot ce e cuprins într-un cuvânt pentru un popor: cuvântul străin va părea mai șters în colorit, mai sărac în cuprins, – el nu este așa înțeles, nu este așa simțit, nu evocă tot ce vibrează în celălalt” [2, p. 294].

Una dintre problemele traductologiei este cea a raportului de echivalență. Traducătorul va fi atent la selecția corespondentelor, căci două cuvinte prezentate drept echivalente în dicționarul bilingv nu întotdeauna vin în concordanță cu cele transpuse în diverse versiuni. În asemenea împrejurări, el nu are de ales decât echivalentul contextual. O traducere urmează să aibă, în acest sens, același efect cognitiv și emoțional asupra receptorului ca și originalul.

BDD-A20662 © 2007 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:07 UTC)

În ciuda diferitelor impedimente, traducerile sunt indispensabile perpetuării unor creații, înlăturării sindromului Turnului Babel, precum și definitivării poziției pe care o are o cultură sau alta în circuitul cultural universal. Pe cât sunt de necesare, pe atât sunt și cu putință. Desigur, posibilitatea traducerii este în strânsă legătură cu principiile de bază ale traducerii: „fidelitatea față de conținutul textului original și respectul pentru tradițiile linguale ale locutorilor limbii-țintă" [3, p. 161].

Pe fundalul celor afirmate, ne vom referi în continuare la unele aspecte ale traducerii „Mioriței" în limbile engleză, franceză și spaniolă.

Unul dintre primii traducători ai baladei a fost istoricul francez Jules Michelet, care în 1854 spunea, pe bună dreptate, despre „Miorița": „Rien de plus naïf et rien de plus grand" („Nimic nu e mai naiv și mai măreț").

Varianta engleză aparține poetului american, traducător al multor texte eminesciene, W. D. Snodgrass, cea spaniolă – cuplului Maria Teresa Leyn și Rafael Alberti, iar versiunea franceză îi aparține unui traducător român, lui Ion Ureche. Să avem în vedere că limbile română, spaniolă și franceză, fiind idiomuri romanice, traducerea este mult mai facilă, dar și mai apropiată de specificul textului românesc.

I. Titlul baladei se explică prin afecțiunea deosebită a păstorului față de mioara sa, cu care devine de nedespărțit. Afecțiunea e sugerată de folosirea frecventă a diminutivului „mioriță", care, în ambianța vizată, nu exteriorizează neapărat ideea de micime, însă se consideră că această mioară ar fi o oaie foarte tânără. În spaniolă, cuvântul „cordera" este echivalentul perfect al „mioarei", doar că forma lui nu apare ca marcă stilistică a diminutivizării. De asemenea, în varianta spaniolă circulă și adaptarea fonetică a cuvântului românesc „mioritza": „Mi buena Mioritza / Mi amada cordera".

În traducerea engleză, nuanța diminutivală reiese din compunerea a două substantive: „ewe" (oaie) și „lamb" (miel) – „ewe-lamb": „Ewe-lamb, small and pretty". Atât limba engleză, cât și cea franceză își formează diminutivele, mai ales, cu ajutorul adjectivului „little" și „petit". Astfel de construcții se întâlnesc și în variantele textului mioritic românesc, însă pentru a suplini nuanța profund afectivă a diminutivului original, traducătorii au simțit nevoia utilizării adjectivelor „dear", „sweet" în engleză („Are you too sick to eat, / Little lamb so sweet?"); „amada" și „buena" în spaniolă („Mi buena Mioritza / Mi amada cordera" și „cher" în franceză („Dis-leur brebis cher").

II. Balada începe cu o formulă de localizare, destul de originală prin dublul rol pe care îl are metafora „Pe-un picior de plai, / Pe-o gură de rai". Ea trimite atât la un spațiu real (intersecția munte – șes), cât și la o dimensiune imaginară (a pătrunderii, a intrării). Toate cele trei traduceri încearcă să păstreze cele două indicii de localizare. În spaniolă atestăm redarea fidelă a metaforei: „Al pie de los montes / Boca del Eden". În engleză cele două versuri sună astfel: „Near a law foothill / At heaven's doorsill". Metaforei „picior de plai" îi corespunde,

BDD-A20662 © 2007 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:07 UTC)

pur și simplu, cuvântul „foothill” – „un deal sau o pantă la poalele unor munți înalți”; până la urmă, se încearcă crearea spațiului mioritic real. Cealaltă metaforă, „gură de rai”, are drept echivalent „heaven’s doorsill” (pragul raiului).

Conform noului criteriu de recunoaștere a metaforei, instituit de I. A. Richards, aceasta are două părți componente: *tenor* și *vehicul*. Metafora ia naștere din interacțiunea celor două componente. În metafora de mai sus *tenor* este spațiul imaginar creat, care se păstrează la traducere. Rămâne intact, în principiu, și *vehiculul* – spațiul edenic, diferă doar ca expresie elementul metaforic ce indică ideea de pătrundere: în română – „gură”, în engleză – „prag”.

În traducerea franceză: „Par les cols fleuris / Seuils de paradis”. Prin cuvântul „cols” – „trecătoare, defileu” se indică spațiul real montan de trecere de la un relief la altul. Nici aici nu se pierde conotația cadrului edenic, acesta fiind desemnat de versul al doilea: „Seuils de paradis”. Cuvântul „seuils” (prag) păstrează valoarea metaforică a lexemelor „gură”, „doorsill” și „boca”.

III. În studiul său **Limba și geniul național**, scriitorul Constantin Stere susține: „pentru «laie, bucălaie» în zadar veți stoarce zece mii de dicționare”. Afirmația e cu adevărat justificată atunci când analizăm traducerea lor.

„Laie” este un cuvânt popular care indică negrul sau negru amestecat cu alb. „Bucălaie” semnifică „oaie cu lână albă și extremitățile membrelor negre sau castaniu-închis”.

În limba engleză, acestor sensuri le servesc două versuri: „Ewe-lamb, dapple / Muzzled black and gray”. Termenul echivalent pentru „laie” este „gray”, adică „gri, sur”. „Dapple” semnifică „a fi marcat cu pete sau culori”, cuvânt care nu acoperă singur sensul românescului „bucălaie”. Pentru aceasta, traducătorul folosește metafora versului al doilea, „muzzled” însemnând „a purta botniță”. Prin analogie, s-a dat naștere sensului de „a fi pătat în jurul botului”, iar pentru „laie” mai există combinația „black and gray”.

Atât traducerea franceză, cât și cea spaniolă nu păstrează sensul celor două cuvinte, ci repetă o caracteristică de mai sus, cea a „oiței cu lână plăviță”: spaniolă – „Mi amada cordera / De rizada lana”; franceză – „Brebis bouclée / Bouclée, annelée”. Toate aceste adjective sunt echivalente ale adjectivului „plăviță”, și nu ale cuvintelor „laie, bucălaie”. Avem de a face aici cu un exemplu de non-echivalență.

IV. Un aspect demn de atenție este modul în care traducătorii încearcă să reproducă fidel motivul oiței năzdrăvane. În mitologia populară, „năzdrăvan” înseamnă „înzestrat cu puteri supranaturale, care are darul de a prezice, de a ști”. În engleză motivul se lasă a fi subînțeles din construcția „my little ewe / If this omen’s true…”, în care doar cuvântul „omen” (un semn a ceea ce se va întâmpla, prezicere) trimite indirect la ideea de caracter prezicător al mioarei.

În franceză și spaniolă sunt atestate echivalente literare ale cuvântului „năzdrăvană”: sp.: „Si tu eras adivina”; fr.: „Si tu es voyante”.

BDD-A20662 © 2007 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:07 UTC)

V. Portretul fizic al ciobănelului este realizat indirect și simbolizează idealul de frumusețe al flăcăului român. El e alcătuit dintr-un șir de metafore. În procesul traducerii, multe dintre acestea își pierd statutul de metafore și devin comparații propriu-zise.

Savanții americani Dan Chiappe, John M. Kennedy, Tim Smykovski au remarcat într-un studiu diferența și asemănarea dintre metaforă și comparație. Ambele figuri constau dintr-un *tenor* și un *vehicul*. Alegerea formelor depinde de proprietățile vehiculului, care pot fi atribuite tenorului. Metafora presupune faptul că tenorul posedă multe caracteristici asociate cu vehiculul, comparația – doar câteva, care se vor a fi reliefate în mod special [4, p. 88]. **The Colambia Encyclopedia**, ediția a 6-a, explică diferența astfel: „comparația afirmă faptul că A e ca B; metafora afirmă că A este B sau că B poate substitui pe A".

În procesul traducerii baladei, fragmentul portretului este cel mai sugestiv pentru această situație. De exemplu, metafora „Fețișoara lui, / Spuma laptelui" este tradusă în engleză prin comparația „With his dear face bright / As the milk-foam, white". Varianta spaniolă de asemenea conține comparația: „Su rostro mas fresco / Que espuma de leche". În cazul portretului, traducerea franceză păstrează șirul de metafore din textul original: „Son visage était / L'écume de lait / Sa moustache espiegle / Deux épis de seigles. / Ses cheveux si beaux / Ailes de corbeaux".

În cele din urmă, am putea afirma că prin „Miorița" literatura română a trecut peste orice fel de bariere lingvistice și culturale, iar un studiu comparativ al traducerii baladei oferă posibilitatea de a aprecia nivelul de comprehensibilitate a subiectului de către vorbitorii de altă limbă decât româna, precum și valoarea literară pe care o are textul popular românesc în circuitul de valori universale.

BIBLIOGRAFIE

1. Jeanrenaud, Magda, *Universaliile traducerii. Studii de traductologie*, Editura Polirom, Iași, 2006.

2. Stere, Constantin, *Limba și geniul național* // Scriitori de la „Viața Basarabiei", selecție de Al. Burlacu și A. Ciobanu, Chișinău, Hyperion, 1990.

3. Zbanț, Ludmila, *Traducerea unor blocuri semantico-sintactice ale intensității absolute* // în *Limba Română*, Chișinău, nr. 4-6, 2004.

4. Chiappe, Dan, Kennedy, John M., Smykovski, Tim, *Reversibility, aptness and the conventionality of metafors and similies* // „Metaphor", vol. 18, nr. 2.

Conducător șt., dr.
Emilia OGLINDĂ

BDD-A20662 © 2007 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:07 UTC)